

Yordam Kitap

Birinci Basım: 1987, Varlık Yayınları, İstanbul.

Yayınevinin Notu:

Türkiye Sol Hareketi tarihi üzerine değerli birikimini bizimle paylaşarak kitaba açıklayıcı dipnotlar işleyen araştırmacı Erden Akbulut'a çok teşekkür ediyoruz.

Kitapta, Fahri Erdinç'in imlası ve yazım tercihleri, anlamayı güçleştiren birkaç istisna dışında, korunmuştur.

Yordam Kitap

KALKIN
NÂZİM'A
GİDELİM

Fahri Erdiñç

Yordam Kitap: 3 • **Kalkın Nâzım'a Gidelim** • Fahri Erdiç • ISBN 978-9944-5688-3-8
Kitap Editörü: Kemal Özer • *Düzeltilen:* Müzeyyen Çelik
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Şendoğan Yazıcı
Birinci Basım: Eylül 2006 • *İkinci Basım:* Şubat 2017
Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir-İstanbul
Tel: 0212 565 01 22

anı

KALKIN
NÂZİM'A
GİDELİM

“Yirminci yüzyıl şiirinin yazgısı konusunda karamsarlığa düşen yabancı dostlarıma, her zaman, Türkçe öğrenmelerini ve Nâzım Hikmet’i orijinalinden okumalarını salık veriyorum.” *Ziya Yamaç*

“Son yüzyıllarda Türkiye iki büyük adam yetiştirdi: biri Atatürk, biri Nâzım Hikmet.” *Aziz Nesin*

“Nâzım Hikmet’in asıl düşmanları, ‘dost’ görünen, onu hançerlemede çıkar ve yarar görenlerdir.” *Kemal Sülker*

“O bizim tüketemeyeceğimiz kaynaktır; hiç bitiremeyeceğimiz en büyük üniversitemizdir.” *Asım Bezirci*

“Önce her şey Nâzım Hikmet’tir.” *Vedat Türkali*

“Galya ile öle öle yaşıyordu; Tulyakova’yla yaşıya yaşıya öldü.” *Radi Fiş*

“Nâzım Hikmet, yaşamı her yönüyle, derinliğine ve genişliğine kavramanın, zenginleştirmenin kavgasını yürüttü şiirde.” *Kemal Özer*

“Kavgası sanatının, sanatı kavgasının ürünüdür.” *Afşar Timuçin*

“Nâzım Hikmet proleter-devrimci şiirimizde, dünyanın öteki şiir doruklarıyla boydaş bir dağdır. Kendisinden uzaklaştıkça büyüyen bir dağ.” *Fethi Savaşçı*

Ziya Yamaç’a, Aziz Nesin’e, Kemal Sülker’e, Asım Bezirci’ye, Vedat Türkali’ye, Radi Fişe, Kemal Özer’e, Afşar Timuçin’e, Fethi Savaşçı’ya adıyorum.

Fahri Erdiñ

1917'de (1 Ocak) Akhisar'da doğdu. Babası, Ankara kökenli Çandıroğulları ailesinden, öğretmen Halil Yaşar'dı. Annesi, Erdiñ'i dünyaya getirdikten bir yıl sonra veremden öldü. Sonradan, bu kaybın, anasızlığın bilincine varmak, üvey analı kalabalık bir aile ortamında büyümek, çocukluk uykularının çoğunu alan tütüncülük çilesi ve giderek bir yıl da tenekeci çıraklığı, ilkokul öğrencisi Erdiñ'i vaktinden önce olgunlaştırdı ve yaşamı daha yakından tanmasına yol açtı.

1930'da Balıkesir Öğretmen Okuluna girdi. 1936-37 ders yılında Afyon'un Sandıklı ilçesinin Ürküt köyünde öğretmenliğe başladı. Buradaki üç çalışma yılı, mesleksel uğraşların dışında, köyü kasıp kavuran bir gerici hocayla savaşım içinde geçti.

Erdiñ, 1938-39 ders yılında baba mesleğini bırakarak, sınavını kazandığı Ankara Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümünde öğrenci oldu. Bu bölümde öğretim üyesi olan Sabahattin Ali ile tanıştı. Aynı yıl yazmaya başladığı ilk öykülerinde, onun öğütlerinden çok yararlandı.

Erdiñ, Konservatuardaki katı yönetime ve bazı ayrıcalıklara itirazları yüzünden, biraz da geçim sıkıntılarının zorlamasıyla, öğrenimini bırakmak zorunda kaldı. Yeniden mesleğine döndü. Ama arada yedek subaylığını yaptıktan sonra, 1943'te mesleğinden tamamen ayrıldı. Bir süre yapı yerlerinde (taşeron kâatibi ve pivantör olarak) çalıştı.

Böylece, daha ilk yazı denemelerinde toplumun tabanındaki insanların yazgısını konu edinen Erdiñ, onları köyde, kışlada ve kentte, iş yaşamında yakından tanımış oluyor, gözlem ve izlenimlerini arttırıyordu.

1946'da Ankara'da bir yapı yerinden, sınavını kazandığı devlet radyosuna geçti. Temsil kolunda üç yıl çalıştı. Bu arada *Şen Olasın Halep Şehri* (İstanbul-1945) adlı şiir kitabından sonra Ankara'da *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* (1948, sayı 8) onun öyküleriyle özel sayı çıkardı.

Başkentte ilerici sanatçıların çevresinde görünmesiyle, bazı dergilerde yayınladığı öyküleriyle zamanın tutucu-gerici çevrelerinin dikkatini çeken Erdiñ, 1947'de kendisini devlet başkanına dille hakaret etmiş durumuna düşüren bir çatışma yüzünden tutuklandı ve aklanmayla sonuçlanan yargılaması boyunca (birkaç ay) cezaevinde kaldı. Ankara cezaevinde yazgılarını

konu edindiği insanların kimilerini daha yakından tanıma fırsatını buldu. Bazı komünistlerle de ilkönce burada ilişki kurdu.

Cezaevinden çıktıktan sonra da Erdiñç dirlik bulamadı. Uyumsuz bir aile yaşamı da bunalmını arttırıyordu. Bu bunaltılar içinde bocalarken, 1948'de çok sevdiği Sabahattin Ali'nin Bulgaristan sınırında öldürülmesi Erdiñç'i büyük acılara boğdu. Bu acı olay bir yandan da onu esinledi. Kısa bir süre sonra, 1949 Eylül'ünde, Erdiñç, iki arkadaşıyla (Ziya Yamaç ve Tuğrul Deliorman) birlikte, gizlice Bulgaristan'a geçti.

Bulgaristanda Erdiñç ve arkadaşlarına politik göçmen olarak sığınma hakkı verildi (1949 Ekim). Böylece, onun, yurt dışında ölümüne kadar sürecek olan göçmenlik dönemi başladı.

Erdiñç, dil öğrendiği sürece "Jdanov, 9" üniversal mağazasında veznedar olarak çalıştı (1950-51). Bir yandan Marksist derneğe ve bir yıllık parti gece okuluna devam etti. Türkçe popüler-politik yayımlar redaktörü olarak BKP Yayınevi'nde (1953-58) görev aldı.

1957'de illegal Türkiye Komünist Partisi'nin "yöneticileriyle" ilişki kurabildi. Partide aktif çalışmaya katılmak üzere 1958 Mart'ında Bulgaristan'dan ayrıldı. 20 Mart 1958'de TKP üyeliğine alındı.

Böylece başlayan yurt dışı illegal parti çalışması 13 yıl sürdü. 1969'da bir kalp krizi geçiren Erdiñç, aktif faaliyetlerden çekilme zorunluğuyula, 1971 yılı başında yeniden Bulgaristan'a dönüp yerleşti. Parti çalışmasına katkısını buradan sürdürmeye başladı.

Erdiñç, yazınsal çalışmasına yetecek ölçüde Bulgarca, pratik olarak da Almanca ve Rusça öğrendi. 1965'te Bulgaristan vatandaşı, 1973'te Bulgaristan Yazarlar Birliği üyesi oldu.

Yurt dışına çıkışından 1969'a kadar, yapıtları kendi ülkesinde okura ulaşamadı. 1970'li yıllarda Türkiye'deki dergilerin şiir ve öykülerine yer vermesiyle yeniden okur önüne çıktı. Bu yıllardan ölümüne değin kimi yapıtları kitap olarak da yayınlanma fırsatı buldu. Ama bu girişimler süreklilik göstermediği gibi, son yirmi yılda yine kesintiye uğradı.

Fahri Erdiñç, 1986'da (11 Kasım) Sofya'da öldü.

Başlıca yapıtları: *Şen Olasın Halep Şehri* (şiir, 1945), *İşte Böyle* (şiir, 1956), *Akrepler* (öykü, 1952), *Âsi* (öykü, 1955), *Memleketimi Anlatıyorum* (öykü, 1960), *Diriler Mezarlığı* (öykü, 1964), *Canlı Barikat* (öykü, 1973), *Alinin Biri* (roman, 1958), *Acı Lokma* (roman, 1961), *Kore Nire* (roman, 1966), *Kardeş Evi* (roman, 1979), *Göç* (piyes, 1952), *Türkiye'de Çocuklar* (inceleme, 1951), *Kalkın Nâzım'a Gidelim* (anı, 1987).

Fahri Erdiñç ve Nâzım Hikmet

Kemal Özer

Nâzım Hikmet'le ilgili kitap yazanlar arasında Fahri Erdiñç'in özel bir yeri olduğunu düşünüyorum. Böyle düşünmemin nedeni, ikisi arasında çeşitli yönlerden ilişkiler bulunması. Bunları sıralamak istersek, Fahri Erdiñç'in neredeyse çocuk yaşlarında onun şiiiriyle tanışması ilk sırayı alır. Sanatla ilgilendiği, ilk kalem denemelerine giriştiği yıllarda bu tanışıklığın (Sabahattin Ali'ye öğrencilikle birlikte) büyük etkisi görülür. Ama asıl etki, ikisinin de ardi ardına yurt dışına çıkmalarından, bu yazgı ortaklığıyla Bulgaristan'da buluşmalarından sonra ortaya çıkacaktır. Yazınsal alanda bir usta-çırak ilişkisi söz konusu olur ikisi arasında. Siyasal alanda ise, ilişkileri önce Fahri Erdiñç'in parti yaşamına girmesine yol açacak, sonra da partili yaşam sürecinde bir yoldaşlık ilişkisine dönüşecektir.

Nâzım Hikmet'in ölümünden sonra, Erdiñç hem yazınsal yönden yakınlığını, usta-çırak ilişkisini sürdürür, hem de Nâzım Hikmet'in Türkiye'de yeniden yayınlanmasıyla ortaya çıkan gelişmelere büyük bir umutla sarılır. İki yönlü bir beklenti doğurmuştur bu umut. 1970'li yıllarla birlikte, Nâzım Hikmet'in bir yandan ülkenin sanat dünyasına belirli etkiler yaptığı görülürken, bir yandan da siyasal yaşama yön verici katkısından söz edilebilir.

Fahri Erdiñç, “üstadım, ustam, savaşıım ve sanat arkadaşım” diye seslendiği, bundan onur duyduğunu söylediği Nâzım Hikmet konusunda, bütün bu gelişmelerden dolayı ne kadar hoşnutsa, onunla ilgili kimi kitapların yayınlanmasından da o ölçüde rahatsızdır. Özellikle Zekeriya Sertel’in ve Aziz Nesin’in kitaplarından... Rahatsızlığının bir yanı da, “Nâzım’ı yalnızca ideolojik çizgisinde, yalnızca ilişkin olduğu örgütün anlam ve eylem sınırları içinde göstermek gerektiğini” ileri sürenlerden gelmektedir. Hele onların kimi şiirleri “sevdaıı, kederli, ikircimli, öfkeli, tedirgin” diye niteleyip kitaplarda yayınlanmasına karşı çıkmalarından... Sözelimi, *Kemal Tahir’e Mektuplar*’dan kimilerinin, onu olumlu bir aydınlıkta göstermediği “gerekçesi”yle Sofya’daki toplu basıma alınmasını istememişler, söz konusu dizinin 9. cildini engelleyip yayın dışı bırakmışlardır.

Bütün bunlar, Fahri Erdiñç’i Nâzım Hikmet’le ilgili anılarını yazmaya yöneltecektir. Çünkü Nâzım gerçeğini, o güne kadarki olumlu çabaları ve bunların ürünlerini daha da geliştirerek, gerçeğe en yaklaşık biçimde ortaya koymanın zamanı gelmiştir. Erdiñç’e göre, “Nâzım, militan ve sanatçı olarak her yanıyla, çıra ışığından güneş ışığına kadar her türlü aydınlıkta, kendi öz aydınlığında görülmeli ve gösterilmeli”dir.

Kalkın Nâzım’a Gidelim, yazılmasına işte bu inançla, onu “her türlü aydınlıkta” görme ve gösterme amacıyla karar verilmiş, birlikte geçirilen günlerin ve yaşanan olguların anılarından oluşan bir kitap. Günlük yaşamıyla da “insan Nâzım, seven Nâzım, yaşayan Nâzım” gerçeğini yansıtmak amacına içten anlatımı ve sürükleyici kurgusuyla katkı sağ-layan önemli bir çalışma.

Dimdik Ayakta

(Önsöz Yerine)

Fahri Erdiñç

Nâzım Hikmet'in "Türkülerimiz/en önde saldırmalıdır düşmana/bizden önce boyanmalıdır türkülerimizin yüzü kana" demesi, türküyü silâh saydığını, yığınlarla söyleşme, ant içercesine sözleşme saydığını, duygulandırıcı, düşündürücü ve devindirici bir çağrı saydığını söyler. Bu anlamda türkü, insanları hak ve özgürlükleri uğrunda kavgaya götürmenin geleneksel simgesi olan bayrakla özdeşleşir, bütünleşir.

Ben, büyük ozanımızın şiirsel sözlerinin, yıllardır bir Ruhi Su'nun, bir Zülfü Livaneli'nin ustaca ördükleri seslerle bütünleşerek bu nitelikleri kazandığına, türküleştğine, bayraklaştığına, fotoğraf sanatçısı İsa Çelik'in koca ozanı simgeliyen gelincikleri gibi insanın gözlerine bakar, yüreğini avuçlar ve kanatlandırır hale geldiğine inanıyorum. Ve bundan ötürü sanatlarına büyük bir saygı duyuyorum.

Z. Livaneli, Nâzım'lı uzunçalar plağının kartonundaki sunu yazısında, Nâzım gerçeğini vurgularken, onun dünyaca yaygınlığını belirtme bakımından çok açık ve özlü bir "rapor" veriyor:

“– Japon arkadaşım Akira, Nâzım'ın birkaç şiirini ezbere biliyordu. ‘Japon Balıkçısı’ şiirinden yapılan şarkının plağı ülkede en çok satılanlar arasında. Balıkçıların çoğu bu şarkıyı biliyor.”

“–Atina’da müzik dinlediğim salonlarda Nâzım'ın şarkılarıyla karşılaştım. Peleponnez’de yaşlı bir adam ‘Angina Pectoris’ şiirini ezbere okudu.”

“– Finlandiya’da onun bestelenmiş şiirlerinden yapılmış üç uzunçalar dinledim.”

“– Belçikalı şarkıcı dostum Jules Beaucarne, ... grubu ile birlikte adam ‘Bulutlar Adam Öldürmesin’i dinletti bana.”

“– İranlı dostlar, Nâzım'ı kitaplıklarında başköşeye yerleştiriyorlardı.”

“– Amerikalı Peter Seeger ve Pol Robson’un plâklarından Nâzım'ı dinledim.”

“– Viyana festivalinde tanıdığım İspanyol Jose Dolado, ... gitar kutusunun içinden, okuyacağı şarkıların sözlerini çıkardı. Dört parçadan biri Nâzım’dı...”

Ben bu “rapor”a, belki de yaraşır bir uzantı olarak üç olgu eklemekten kendimi alamıyorum.

“Ölümünden sonra, yıllardır, Moskova’da evinin kapısı 3 Haziran akşamları bütün sayan ve sevenlerine açıktır. Biz de gittik Vera Feonova’yla 1967’nin 3 Haziran akşamı. Gerçekten açıktı kapı. Eşi Tulyakova bizi antrede karşıladı. İçerisi kalabalık. Masada Nâzım'ın yeri ve kadehi boş. Tanıştık. Nâzım’lı söy-

leşi sürdürüldü. Bir ara, karşımda oturan, sigarayı ‘kırtlama’ içen kadın –gülmece ve yergi tiyatrosu rejisörünün hanımı–, kimsenin üstelemesini beklemeden, kızkardeşimin sesiyle başlayıverdi. Nâzım’dan okuyordu. ‘Ölü Kızcağız’ı. Sonuna kadar, bir tek vurgu hatası da yapmadan; bigüzel okudu şiiri. ‘Nâzım öğretmiş.’ dediler. Şaşmadım. ‘Ama bu kadın tek sözcük Türkçe bilmiyor.’ dediler. Şaştım.”

“Bulgar dostum Kotsev’in torunu Milena kız dört yaşında. Ninesi dizine oturtmuş bir gün, annesi Nora ve teyzesi İrina da Nâzım’ın Bulgarca kitabını açmışlar; Nikolay Tsonev’in çevirisiyle bir şiir ezberletecekler çocuğa. İrina başlamış: ‘Kapıları çalan benim...’ Milena tekrarlamış. Gözleri pırıl pırıl. Masal gibi şiir. İyi gidiyor. Derken, dördüncü dizede ‘göze görünmez ölümler’i duyunca, kızcağızın üzüm karası gözlerinin parıltısı uçuvermiş. İrina yine sürdürmüş: ‘Hiroşima’da öleli / oluyor bir on yıl kadar / yedi yaşında bir kızım / büyümeyen ölü çocuklar.’ İstemez misin, Milena bir ağlama tutturmuş birden: ‘İstemiyorum bu şiiri! Neden öldürmüşler yedi yaşında kızını? Kötü amcalar!...’

Bir akşam, annelerinden Milena’ya kadar Kotsev’lerin hepsi bizdeydiler. Sırası gelince, Türk müziği hakkında kulaktan bir izlenimleri olsun diye, bir ara Livaneli’nin uzunçalarını da döndürdüm. Zülfü ‘Ölü Kızcağız’a başlayınca, bizim Milena’nın gözleri yine büyüdü, yine bir ağlama tutturdu. ‘Kötü amcalar, yine öldürüyorlar kızını!’ dedi.

İnanın, Kotsev'lerde tek sözcük Türkçe bilen yok.”

“1977'nin 4 Mart akşamı Bulgaristan'da zorluca bir deprem oldu. En çok Tuna boyu kentleri, Ruse, Sviştov falan zarar gördü, can kaybı da az değildi. Sviştov'da oturan dostum Süleyman Hafızoğlu'nun 19 Mart 1977 günlü mektubunda şu satırlar vardı: ‘Her şey birbuçuk dakikanın içinde oldu. Birçok aile, çocuklarıyla beraber yıkıntılar altında kaldı. Geçen gün, bir arkadaşımın kızını (genç evliydi) ve iki torununu (kız yedi, oğlan beş yaşında) gömmeye gittik. Kızcağız güzün okula başlamış meğer. Okulun müdürü, mezarın başında, deprem kurbanı öğrenci kızın ‘ana’ sözcüğünü yazmayı henüz öğrendiğini anlatırken, kızın okul arkadaşlarından bir kız da Nâzım Hikmet'in şiirini (‘Yedi yaşında bir kızım / büyümeyen ölü çocuklar’) okurken, yüzlerce kişi, yediden yetmişe, hüngür hüngür ağladı. Diyeceğim, Nâzım'ın şiiri deprem kurbanlarına ağıt yerine de geçti.”

Özcesi, Nâzım Hikmet'in ‘Ölü Kızcağız’ı, eli Nâzım'ın elinde, ülke ülke, kent kent ve kapı kapı dünyayı geziyor; sözü de, sazı da evrensel bir dille soylu bir uyarı işlevi görüyorlar. Bu işlev, dünyayı gezen ve bir zamanlar epey değişik ötüşlü Japoncasını bile dinlediğim “Kâtibim” türküsünün gezmesinden çok farklı.

Evet, ozanımızın evrenselliği, bir bakıma ve bir yere kadar böylece özetlenebilir.

Şimdi, Livaneli'nin “rapor”u gibi, bir de Türkiye’de Nâzım’lı günceyi bir “rapor” halinde özetlemek kaçınılmaz oluyor. Hemen aklıma gelenleri sıralıyorum: